Мәктәб тәһсилинин чошғун инкишафы

М. М. МЕЬДИЗАДӘ
ССРИ Педагоҝи Елмләр Академијасынын һәгиги үзвү

Бөјүк Октјабр сосиалист ингилабынын јетирмәси олан Совет Азәрбајчаны өзүнүн шанлы 60 иллик јубилејини игтисади-сијаси вә мәдәни һәјатын бүтүн саһаләринә өлдуғу кими, мәктәб тәһсили саһәсиндә дә бөјүк инкишафлара гаршылајыр.

Бөјүк Октјабр сосиалист ингилабы өсрләр боју инсанын инсан тәрәфиндән истисмар едилмәсинә, һәр чүр сијаси, сосиал-игтисади, милли вә мәдәни зүлм сон гојду, бешәр тарихиндә илк дәфә онларын зәһмәткеш күтләләрин узунәсрлик арзу вә истәкләрини һәјата кечирди. Бу ингилаб азадлыг вә сосиализм, бәрабәрлик вә халглар достлуғу кими бөјүк идеалары тәнтәнәли шәкилдә е'лан етмәкдә бәрабәр, һәм дә һәјата кечирди.

Бөјүк Октјабрын шүалары алтында совет гурулушунун әсасәси, Коммунист Партијасынын Ленин милли сијасәтинин тәнтәнәси, партија вә Совет һөкүмәтинин кәнч нәсли гостәрдикләри һәдсиз гајғы, партијанын рәһбәр вә истигамәтверичи фәалијјәти, гардаш совет сосиалист республикаларынын, хүсусан Совет Русијасынын төмәнласы, јардымы, онларын халгын өзүнүн со'ју, һәмкарлар иттифаты вә комсомол тәшкилатларынын көмәји, совет мүәллимләринин, јүксәкјетли, бүтүн өмәјин зијалыларын фәдакар әмәји сајәсиндә тарихи проблем—В. И. Ленинин идеји сүрүлүү әсл мәдәни ингилабын Азәрбајчанда һәјата кечирилмәси проблеми мүвәффәгијјәтлә һәлл едилди. Бөјүк фәрәһ һисси илә дејирик ки, һәмин мәдәни ингилаб сләбә бир дәрәчә һәјата кечирилмишдир ки, орада сәвадсызлыг һеч сүрүрү, өзүнүн гадим вә оригинал мәдәнијәти: дили, әдәбијјаты вә мичәсәнәти олмасына бахмајараг, өмәкчи халг дөгма дилиндә өјрәнмәк тәһсилдән бәлә мәһрум иди, халг күтләләри чәрчәнин, јерли бәј вә ағаларын, капиталистләрин, руһаниләрин зүлмү алтында әзилирди.

Азәрбајчанда Совет һакимијјәтинин тәлиб едилдији илк күндән, Коммунист Партијасынын програм тәләбләринә мүвафиг олараг, ана дилиндә мәктәб шәбәкәсинин јарадылмасына, мәктәб тәһсилинин әсасландырылмасына вә инкишаф етдирилмәсинә башланылды. Өзүнүн мәзмун, мәгсәд вә вәзифәси е'тибарилә көһнә мәктәбдән тамамилә фәрги олан јени совет өјрәнмәк вә орта мәктәбини бүтүн гапылары ганч нәслин үзүнә ачылды.

Халг маарифинин истигамәтинә көкүндән дәјишикләр үчүн бир сыра тәдбирләр көрүлдү. Һәр шејдән әввәл, мәтбуатда әсас дөврет чап олунду. Һәмин дөврәтдә дәфилләрдә ки, инди јетәр орта, истәрсә дә өјрәнмәк көһнә мәктәбләр политехник мәктәбләрә әвәз олуначаг, зәһмәткешләрин савадланмасы мәгсәди илә Азәрбајчан Совет Сосиалист Республикасындакы бүтүн мәктәбләрдә тә'лим ана дилиндә вә мүмкүн гәдәр бирә алапылачағдыр. Мәктәбдә нәшки охумаг имканы јарадылачаг, һатта тәһсил алмаг өчләри олачаг, һәр чүр тәһсил һагты дәрәдилачаҝдыр.

Мәктәб шәбәкәси, хүсусән кәнд јерләриндә өјрәнмәк мәктәб шәбәкәси илдән-илә сүр'әтлә кеншилдәнди. Мәктәбләр педагоҝи кадрларла, дәрслик, тәдрис-әдәбијјат әсасилә тә'мин едилмәјә башланды. Азәрбајчан Коммунист Партијасы вә республика һөкүмәти мәктәб тәһсилинин даһа да сүр'әтлә кеншилдәндирилмәси вә јахшылашдырылмасына хүсусән гајғы көстәрирдиләр.

Азәрбајчан Һәрби Ингилаб Комитәсинин сәдри Н. Нәриманов көстәрирди ки, јени совет гурулушунун бәргәрар едилмәси илә әлагадар мәктәбләр јенилашмәли, тә'лим вә тәрбијә прајмлары мүасир олмалыдыр. Бу мәсәлә һәллиндә Совет Русијасы бизә јардым көстәрир. Совет Русијасынын үчүнчү төчрүбәси, шүбһәсиз, нијә башламаг үчүн мүәллимләрә көмәк едәчәкдир (бах: «Коммунист» гәзети, 21 сентјабр 1920-чи ил).

Азәрбајчан К(б)П МК-нын катиби С. М. Киров дәфәләрлә мүәллимләрин гарышысында чыхыш едирди. О өз мә'рузәләриндә республикада маарифин, мәктәбин даһа да инкишаф етдирилмәси јоллары һаггында конкрет көстәришләр верирди. Азәрбајчан К(б)П-нин VII гурултајында (1926-чы ил) С. М. Киров көстәрирди: «Бизә өјрәк лазымдыр ки, бизим мәктәбләримиз һәгиги мәктәбләр олсун...» (бах: «Бакинский рабочий» гәзети, 2 декабр 1925-чи ил).

Бөјүк вә чидди чәһдләрлә бахмајараг, мәктәб тәһсили кичилмәк едир вә јахшылашырды. Нјәрмичи илләрин ахырларында үмумә ичбари ибтидаи тәһсилә кечмәк үчүн мүәјјән шәраит јарадылды. Өтүрүчү илләрдә илә халг тәсәрруфатынын инкишафына дәир биринчи вә икинчи бешилликләрин мүвәффәгијјәтләә јетирилмәси, хүсусилә ВИК(б)П МК вә Совет һөкүмәтинин мәктәб һаггында гәбул етдикләри гәрарларын мүвәффәгијјәтлә һәјата кечирилмәси илә әлагадар Азәрбајчанда мәктәб тәһсили хејли јахшылашмаға башлады. Һәмкиз шәһәрләрдә, һабеләә кәндләрдә ибтидаи, једәјиллик вә орта мәктәбләрин шәбәкәси кеншилләнди. Тә'лимин мәзмуну, тә'лим ишинин вә мәктәбләрин коммунист тәрбијәсинин методлары, дәрсликләрин нәшри, мәктәбләрин педагоҝи кадрларла тә'мини, кабинетләрин әсасландырылмасы тачизи хејли јахшылашдырылды. Әмәк вә политехник тә'лиминә диггәт артырылды. 1934-чү илдә умуми ибтидаи тәһсилә, әсасән, баша чатдырылды ки, бу, о дөвр үчүн бөјүк мәдәни һәләбә иди. 1935-чи илдән умуми ичбари једәјиллик тәһсилин һәјата кечирилмәсинә башланылды. Лакин 40-чы илләрин биринчи јарысында фашизмә гаршы Бөјүк Вәтән мүһарибәси бу вәзифәнин јеринә јетирилмәсинә ләнкитди, һәмин илләрдә мәктәб шәбәкәси вә шагирд контингенти һәтта бир гәдәр азәлды. Лакин фашизм үзәриндә гәләбәдән сонра, мүһарибәдән сонраҝы илк илләрдә мәәтәб тәһсилинин мүһарибәдән әввәлки сәвијјәсә барә алунду. Бу исә 50-чи илләрин әввәлләриндә умуми ичбари једәјиллик тәһсилин әсасән баша чатдырылмасына, еј ни заманда орта мәктәб шәбәкәсинин кеншилләндирилмәсинә имкан јарадды.

50-чи илләрдә мәктәб тәһсили даһа да инкишаф етмәјә башлады. Бу да Сов.ИКП МК вә ССРИ һөкүмәтинин гәрары илә 50-чи илләрин ахырларында умуми ичбари сәккизјиллик тәһсилә кечмәјә шәраит јаратды. Һәмчи вәзифә, әсасән, 60-чы илләрин әввәлләриндә мүвәффәгијјәтлә јерінә јетирилди. 60-чы илләрдә мәктәб тәһсили хүсусилә бөјүк вүс'әт алды. Истәр күндүз, истәрсә дә ишләјән јенијетләр үчүн ахшам орта мәктәбләринин шәбәкәси хејли кеншилләнди. 50-чи илләрин ахырларындан фәалијјәтә башлајан интернат-мәктәбләрин, күмүәздәлымын мәктәб вә групларын да шәбәкәси илдән-илә кеншилләнди. Мәктәбләрин мәдди базаларынын мөһкәмләндирмәк вә онлары педагоҝи кадрларла тә'мин етмәк инин сүр'әтләндирилди.

Бүтүн бунлары, хүсусилә өлкәдә јеткин сосиализм чәмијјәтинин бәргәрар олмасы, сосиал тәрәгги вә елми-техники ингилабын нәтичәсиндә өлкәдә, о чүмләдән Азәрбајчанда јенијетләрин һәмишәлик орта тәһсилә кечмәси үчүн шәраит јаранды.

Сов.ИКП МК-нын Баш катиби Л. И. Брежнев јолдаш һәлә 1966-чы илдә мүәлләмләрин Үмумитифаг гурултајында демишдир:

«—Биз елми-техникин ингилаб дөврүндә јашајырыг... Сосиологлар һесабламышлар ки, елә һазырда... ихтисасларын сохсан фаизи үчүн техникум вә ја там орта мәктәб һөкмүндә назырлыг тәләб олунур» (бах: Л. И. Брежнев. Ленин јолу илә. 2-чи чилд, сәһ. 257).

Мәһз бунә көрә дә ССРИ-дә там орта тәһсил алмаг јенә совет адамынын назырланмасы үчүн зәрурәт кәсб етди. Лакин һәмишәлик орта тәһсилә кечмәк үчүн әһәмијјәти ачы алмаҝ дикәр шәраит—совет халгынын јүксәк рифаһы вә мәдәни сәвијјәси лазым иди.

Вахтилә умуми ичбари ибтидаи, једәјиллик, сәккизиллик тәһсилин баша чатдырылмасында совет халгынын газандығы наилијјәтләри, һабеләә гаршыја чыхан јенә вәзифәләри—заманын тәләби кими һәмишәлик орта тәһсилә кечид, мүхтәлиф пешәләр үзрә кадрларын назырланмасы сәвијјәсинә јүксәлтмәк вәзифәләрини гејд едәрәк Л. И. Брежнев демишдир: «Бу өнә көрә мүмкүн олмушдур ки, халгымызын рифаһынын вә мәдәнијјәтинин умуми сәвијјәси јүксәлмиш, халг маарифинин инкишафы арзуолудур» (бах: Л. И. Брежнев. Ленин јолу илә. 2-чи чилд, сәһ. 241).

ССРИ-дә, о чүмләдән Азәрбајчанда һәмишәлик орта тәһсилә кечид халг маариф органларынын вә мәктәбләрин тә'хирәсалынмаз вәзифәси олду. Бу вәзифә Сов.ИКП МК вә ССРИ Назирләр Советинин мәктәб һаггындакы 1966-чы ил 10 нојабр тарихли гәрарында конкретләшдирилди. Һәмин гәрарда дејилир: «Халг маарифи саһәсиндә јаратмаг вә совет органларынын он мүһүм вәзифәси бөјүмәдә олан нәсли үчүн һәмишәлик орта тәһсили... һәјата кечирмәкдир» (бах: Народное образование в СССР. Сәнәдләр мәчмуәси. 1917—1973-чү илләр. М., 1974. сәһ. 220).

Гәрарда үмумтәһсил мәктәбләри шәбәкәсинин вә шагирд контингентинин бешилликдә һәр илә үзрә инкишафы, мәктәбләрин тәдрис-мәдди базаларынын мөһкәмләндирилмәси, педагоҝи кадрларын назырланмасы вә с. һаггында көстәриш верилмишдир. Һәмин гәрарда сосиал тәрәгги вә елми-техники ингилабын тәләби бахымындан мәктәбләрдә тә'лимин мәзмунунун јенилләндирилмәси, тә'лим-тәрбијә ишләринин јени тәләбләр сәвијјәсинә гурулмасы үзрә мүфәссәл програм да верилмишдир.

Бүтүн өлкәдә олдуғу кими, Азәрбајчанда да мәктәб тәһсилинин јенидән гурулмасы, о чүмләдән һәмишәлик орта тәһсилә кечидин јерінә јетирилмәси үз-

рə нəнəнə ишлəр көрүлмəјə башланды. Бурада һəм дə һамылыгла орта тəһсил дөрд каналла—күндүз орта мөктəбləри (башлыча канал), ишлејən көнчләр үчүн ахшам (гијабі) мəктəбləри, мүəллəм пешəјə һазырлајмагла јанашы орта тəһсил верən техникі пешə və орта ихтисас тəһсили мəктəбləри вəситəсилə һəјата кечирилмəјə башланды.

Сов.ИКП XXIV гурултајынын гərарлары илə əлагədар Сов.ИКП МК və ССРИ һөкүмəти ики јени гərар: «Көчләрин һамылыгла орта тəһсилə көчмəсини баша чатдырмаг və умумтəһсил мəктəбинə даһа да инкишаф етдирмək һаггында» 1972-чі ил 20 іјун тарихи və «Кənд умумтəһсил мəктəбини ишə јарарлымы даһа да јахшылашдырмаг тədбирləри һаггында» 1973-чү ил 6 іјул тарихли гərарлар төфүл етмишләр. 1972-чі ил 20 іјун тарихли гərарда дејилир: «Маарифə органларына, партија, совет тəшкилатларына, өнчүмən тəшкилатлара төхмиф едилир ки, көнчләрин орта тəһсилə даһа тез əһатə едилмəси үчүн тədбирлər көрсүнләр. Һамылыгла орта тəһсил алмагын əсас формасы олан умумтəһсил мəктəбини əмək və политехник мəктəб кими токмилləшдирилмиш və инкишаф етдирилмиш, ахшам (нөвбəли) мəктəбləрини və гијабі умумтəһсил мəктəбləрини ишлə тəчһиزə јахшылашдырсынлар, ишләрин көнчләрин һамылыгла орта тəһсил алмаларына баша чатдырмаг үчүн лазыми шəраит јаратсынлар» (бах: «Народное образование в СССР». Сənədләр мəчмуəси: 1917—1973-чү илләр, М. 1974. сəһ. 237).

Л. И. Брежнев јолдашын төшəббүсү илə кənд мəктəб һаггында гəбул олунмуш гərарда кənдə һамылыгла орта тəһсилə кечиди јеринə јетирмəји јахшылашдырмаг, бу мəсəлənə кənд јерларинда мəктəб техникінсинин сүр'ətləндирилмəсинə, орта мəктəб шəбəкəсинин кенишləндирилмəсинə, мəктəбləри интернатларын тикилмəсинə, мəктəбləрин педагоги кадрларла тə'мин олунмасына, онлар үчүн јашајыш биналарынын иншасына, мəктəбдən узагда јанашы јашајан шакирдләрин нəгliјətlə дашынмасына, кənд мүəллимләри үчүн мənзил тикилмəсинə даир бөјүк проблем ирəли сүрүлүр.

Партија və һөкүмəтин һəмин гərарларынын јеринə јетирилмəси, о чүмлədən көнчләрин һамылыгла орта тəһсилə көчмəсинин баша чатдырылмасы һалг маарифи органларынын фəалијətинə əсаслы тəшкил етди. Демək лазымдыр ки, бүтүн бу вəзифələрин һəјата кечирилмəси, еләчə də бүтөвлүкдə умумтəһсил мəктəбləринин тəкмилləшдирилмəси јоллары партија və һөкүмəтин мəктəб тəһсилі һаггында јухарыда адлары чəкилən гərарларында көстərилдi. Һəмин гərарлара мүвафиг олараг Азərбајчан КП МК və республика һөкүмəти өјни адлы гərарлар гəбул етдиләр. Маариф мəсəлələринə дair бир сыра башга гərарлар да гəбул едилдi.

Маариф, хүсүсилə мəктəб тəһсили проблемләри Азərбајчан КП МК və республика һөкүмəтинин даим диггət мərкəзиндə дурмагдадыр. Һəмин проблемләр Азərбајчан КП XXVIII və XXIX гурултајларына һесабат мə'рузələринdə və гурултајларын гərарларында хүсүси јер тутмушдур. Мə'рузə və гərарларда мөктəб тəһсилə сəһəсиндə мөвчуд олан нөгсанлар арашдырылмыш və онларын арадан галдырылмасы, халг маарифинин даһа да инкишафы үчүн конкрет көстərишләр верилмишдир. Азərбајчан КП XXVIII гурултајына МК-нын һесабат мə'рузəсиндə (1971-чі ил) Азərбајчан КП МК-нын биринчи катиби Һ. Ə. Əлијев јолдаш демишдир: «Мəктəб бүтүн ичтимаијјətимиз диггət və гајғы көстərмəлидир...» (бах: Азərбајчан Коммунист Партијасы XXVIII гурултајынын материаллары. Азərнəшр, 1971, сəһ. 47). Гурултајын гətнамəсиндə исə көстərилдi ки, умуми илкəри сексəнинчи illərə тəһсил һаггында ганунун јеринə јетирилмəси сəһəсиндəки нөгсанлар арадан галдырылмалы, умуми орта тəһсилə көчилмəси баша чатдырылмалыдыр (бах: Азərбајчан Коммунист Партијасы XXVIII гурултајынын материаллары. Азərнəшр, 1971, сəһ. 104—105).

Һ. Ə. Əлијев јолдаш Азərбајчан КП XXIX гурултајында (1976-чы ил) халг маарифи сəһəсиндə гөјаһлан мүвафиг тədбирlər јолдаш Л. И. Брежнев тəрəфиндəн данышдыгын кими, заманда «көнчләрин һамылыгла орта тəһсилə көчмəсинин баша чатдырылмасы илə əлагədар мəсəлələрин јенə һəлл едилдијини» (Азərбајчан Коммунист Партијасы XXIX гурултајынын материаллары. Азərнəшр, 1976, сəһ. 72) дə јетишдi və бу мүнүм вəзифənin һəлли үчүн мəктəбишинə диггət артырмагы, халг маарифи органларына зəрури, əмəли көмək көстərмəји партија və совет органларындан тələб етмишдир.

Бүтүн бу директив көстərишләр республикада дөнмəдən јеринə јетирилмишдир. Партија və совет органларынын, республика өнчүмəнларинин күндəлик гајғы və көмəји, ССРИ Маариф Назирлији və ССРИ Педагоги Елмләр Академијасынын конкрет əмəли јардымы, Азərбајчан мүəллимләри və халг маарифи ишчиләринин фидакар əмəји мəктəб тəһсилинин инкишафы сəһəсиндə мүвафиг нөгсанлары арадан галдырмагы, мəктəб шəбəкəсинин кенишləндирилмəси və дүзкүн јерləшдирилмəсиндən башланыр.

Лакин бу проблем, ја'ни мəктəб шəбəкəсинин, хүсүсən кənд јерларинда оптимал инкишафы бир сыра тədбирlərlə, һəр шејдən əввəл, онун əсаслы тəшкил едən сијасətlə шəртlənир. Партија Программында, ССРИ Конститусијасында və мүттəфиг республикаларын конститусијаларында, халг маарифи һаггында ССРИ və мүттəфиг республикаларын ганунивричилији Əсасларында бу сијасət конкрет сүрətдə көстərилмишдир. Партија Програмында дејилир ки, һамылыгла өјрəнмə орта тəһсилин һəјата кечирилмəси маариф və тərбијə сəһəсиндə əсас вəзифələрдən бириди.

Јухарыда адыны чəкдијимиз «Əсасларда» олкədə халг маарифинин башлыча принсипləри мүəјјən едилмишдир. Онлар тəһсил алмагда ССРИ-нин бүтүн вətəндашларынын барабар һүгугу мəнлик олмасы, бүтүн ушаглар, јенијетмələр və көнчләр үчүн тəһсилин өјрəнмə олмасы, тə'лим-тərбијə мүəссисəлəринин дөвлət характериндə və ичтимаи характердə олмасы, тəһсил үчүн дил сечмəјин азад олмасы, тəһсилин ана дилиндə və ја ССРИ-нин башга бир халгынын дилиндə олмасы, бүтүн тəһсил новлəринин пулсуз олмасы, шакирдlərin бир гисмінин тамамилə дөвлət тə'минатында сахланмасы, һəр ики чинсдən олан шəхсlərin бирə тəһсил алмасы və с. илə ифадə олунур.

«Əсаслар»да даһа сонра халг маарифинин фəалијət көстərən системи, тədрис мүəссисəлəринин типləри, о чүмлədən онларын əсас типи олан орта умумтəһсил мəктəби һаггында мүəјјənləшдирилмишдир. Бу, ушаг və көнчләрин тə'лим-тərбијəси үчүн јаһад, əмək, политехникі мəктəб кими сəчијјələнир. «Əсаслар»да һəбелə ССРИ-дə чəмијјətимизин коммунизмə дөгру ичтимаи-сијасі инкишафынын, зəһмəткешләрин сосиалист шүурлулуғу və мəдəнијјətинин јүксəлдилмəсинин мүнүм шəртлəриндəн олан тəһсилин сəвијјəсинин даһа да јүксəлдилмəси мəсəлəси илə һамылыгла өјрəнмə орта тəһсилə кечиди də ганунләшдирилмишдир.

Сов.ИКП XXV гурултајы көнчләрин һамылыгла умуми орта тəһсилə кечмəсинин тəкмилləшдирилмəси və инкишаф етдирилмəси вəзифəсинин гаршыја гојмушдур. ССРИ-нин јени Конститусијасы исə вətəндашларын тəһсил һүгугунда малик олмасыны, һəм дə əввəлки конститусијаја нисбəтən јүксəк сəвијјədə олмасыны мүəјјən етмишдир. ССРИ Конститусијасынын 45-чі маддəсиндə дејилир: ССРИ вətəндашлары тəһсил һүгугуна маликдирлər. Бу һүгуг бүтүн тəһсил новлəринин пулсуз олмасы, көнчләрин һамылыгла өјрəнмə орта тəһсилə кечирилмəси, тə'лимин һəјата, истəһсалатла əлагəси əсасында техникі пешə, орта ихтисас тəһсилинин вə али тəһсилин, гијабі тəһсилин вə ахшам тəһсилинин инкишаф етдирилмəси, шакирдlərə вə тələбələрə дөвлət тəгаүдү və көмəјləри верилмəси, мəктəб дərсликlərinin пулсуз верилмəси, мəктəбдə ана дилиндə охумаг имканы, мүстəгил тəһсил үчүн шəраит јарадылмасы илə тə'мин олунур.

Белə бир сијаси əсас, олкədə мəктəб тəһсилинин даһа јүксəк сүр'ətлə инкишафыны тə'мин едən партија və һөкүмəтин хүсүси гərарларына истинад етмəк, сосиал-игтисади, демократик, ташкилати-педагоги гајдада шəраити нəзərə алмаг бүтүн олкədə олдуғу кими, республикамызда да мəктəб шəбəкəси проблемінин оптимал һəллинə өлверишли шəраит јаратды. Мəктəб шəбəкəсинин низамла сахланмасы və оптимал јерləшдирилмəси сəһəсиндə сон илләрдə, хүсүсən доғтузунчу və онунчу бешилликлərдə һəјата кечирилən тədбирlər нəтичəсиндə нəһəнг irəлилəјиш олмушдур ки, бу да һамылыгла өјрəнмə орта тəһсилə кечидин, əсасən, баша чатдырылмасыны тə'мин етмишдир.

Күндүз мəктəбləринин сајы 1970-чі илə тəдəр ардымыш, сонралар исə өјрə-

дан мәктәбләрин нәзәрә алынмасы нәзәрә алынмасы нәзәрә алынмасы

ләндирилмәсинә, онларда тә'лимин мәзмун вә методларынын јешилләшдирилмәсинә тәләб едир.

Мә'лумдур ки, һамылыгла ибтидаи орта тәһсилин бәзәси умуми ибтидаи сәкинләнлик тәһсили олмуш вә олараг гәбәдилмишдир. Бәзәнки һамылыгла ибтидаи сәкинләнлик тәһсили һаггында Ганунун һәјата кечирилмәси сәһәсиндә узун илләр әрзиндә мүшаһидә едилмишдир. Һамылыгла ибтидаи сәкинләнлик тәһсилин һәјата кечирилмәси сәһәсиндә мөвчуд олан мәнфи нәтичәләр илдән-илә азалмыш, мүәллим кәдәрләри исә (VIII синифләри дахилдә гурдуглары вә онларын орта мәктәб чөлбәјунча фәнни) дүрмәдән артмышдыр. Бу да, шүбһәсиз, нәтичә һамылыгла ибтидаи сәкинләнлик, нәтичәдә исә һамылыгла ибтидаи орта тәһсил сәһәсиндә проблемләрин тә'мин едилмәсинә сәбәб олмушдур. Һамылыгла орта тәһсилин һәјата кечирилмәсинин јекунда мүһүм нәтичәчиси нахтында орта тәһсил алан орта тәдрис мүәссисәләри мә'зунларынын сајынын дүнәндән артмышдыр. Орта мәктәб мә'зунларынын фәнни 10—12 ны әвәзә бирнчи синифә гәбул олунан шәкилләрин сајы илә мүгајисәдә нет-кәдә јүксәлир. 1979-чу илдә исә һәмин нәтичәнин дәмк олар ки, 90 фаизә чатмышдыр. Бу да, шүбһәсиз, бөјүк мүвәффәгијәтдир.

Һамылыгла ибтидаи орта тәһсилин јенидән јаранмасы вә тәкмилләшдирилмәси јолунда умумтәһсил мәктәбләринин бирнчи синифинә гәбул олунан бүтүн совет вәтәндашларынын (јарымчыг мәктәбләри чөлб едилән әз бүрәдә ибтидаи, јахуд сәкинләнлик тәһсилә алан хүсусән ушаглар мүстәснә олмагла) там орта тәһсилә вермәјә истигамәтләндирилмишдир. Бүрәдә умумтәһсил мәктәбләрин шәбәкәсинин хүсусән кәндләрдә даһа јахшылашдырылмасы вә һәмин проблемин һәллиндә, хүсусән тәһсилдән јајынмалы әрадан галдырылмасы јолунда бирнчи дәрәчәли рол ојнајыр олмагдадыр. Бу, һәм дә она көрә әһәмијјәтлидир ки, бәзи фәнләрдә гејд едилдији кими, һәлә дә тәкмилләшдирилмәсинә, мәктәбләрә, хүсусән кәндләрдә јенидән јарадылмасына еһтијач вардыр. Мәктәбләрин јарадылмасы вә јенидән гурулмасынын вә тәдрис илләринин сәмәрәлилијинә тә'мин олунмасына хидмәт едир. Бу ишин формал јанынмаг мәнфи нәтичәләрә, хүсусән јаранмаҗы, мәктәб кәдәр-кәлмәк үчүн хејли вахт итирмәсинә, валидејнләрин нарәһәтлијинә сәбәб олур ки, бүтүн да, шүбһәсиз, јолверилмәздир.

Мәктәбләрин јенидәнјарадылмасында республикамызда дар рајонларында чөлдә јашајан мәктәбләрин бирнчи синифинә гәбул олунан бүтүн совет вәтәндашларына (јарымчыг мәктәбләр чөлб едилән әз бүрәдә ибтидаи, јахуд сәкинләнлик тәһсилә алан хүсусән ушаглар мүстәснә олмагла) там орта тәһсилә вермәјә истигамәтләндирилмишдир. Бүрәдә умумтәһсил мәктәбләрин шәбәкәсинин хүсусән кәндләрдә даһа нәтичәли јенидәнјарадылмасы исә һәмин проблемин һәллиндә, хүсусән тәһсилдән јајынмадан әрадан галдырылмасын јолунда бирнчи дәрәчәли рол ојнајыр олмагдадыр. Бу, һәм дә она көрә әһәмијјәтлидир ки, бәзи фәнләрдә гејд едилдији кими, һәлә дә тәкмилләшдирилмәсинә, мәктәбләрә, хүсусән кәндләрдә јенидән јарадылмасына еһтијач вардыр. Мәктәбләрин јарадылмасы вә кәндләрд